

SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA TIL O'RGANISH: IMKONIYATLAR VA MUAMMOLAR

Baxtiyorova Muxlisa Kozimjon qizi

O'zDJTU 3-bosqich talabasi

Ilmiy rahbar: Jumayeva Umida Abdurahim qizi

Annotatsiya. Ushbu maqolada sun'iy intellekt (AI) yordamida til o'rganish jarayonida yuzaga keladigan imkoniyatlar va muammolar tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida AI vositalari – masalan, moslashuvchan o'quv tizimlari va chatbotlar – qanday qilib shaxsiylashtirish, foydalanish imkoniyati ko'rsatiladi, biroq maqola AI tizimlarida amaliy va madaniy tushunchalarning yetishmasligi, til o'rganuvchilarning haddan tashqari AI ga suyanish xavfi va ta'lim jarayonida insoniy muloqotning kamayishi kabi muammolarni ham ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: Sun'iy intellekt, til o'rganish, moslashuvchan o'qitish, ta'lim texnologiyalari, electron ta'lim (onlayn o'qish), chatbotlar

Аннотация. В данной статье анализируются возможности и проблемы, возникающие в процессе изучения языков с использованием искусственного интеллекта (AI). В ходе исследования показано, как инструменты AI — такие как адаптивные обучающие системы и чат-боты — обеспечивают персонализацию и повышают доступность обучения, однако в статье также подчёркиваются проблемы, такие как недостаток практических и культурных аспектов в AI-системах, риск чрезмерной зависимости изучающих язык от AI, а также снижение уровня человеческого взаимодействия в образовательном процессе.

Ключевые слова: искусственный интеллект, изучение языков, адаптивное обучение, образовательные технологии, электронное обучение (онлайн-обучение), чат-боты.

Abstract. This article analyzes the opportunities and challenges that arise in the process of language learning with the help of artificial intelligence (AI). In the course of the study, it is shown how AI tools—such as adaptive learning systems and chatbots—provide personalization and increase accessibility; however, the article also highlights issues such as the lack of practical and cultural understanding in AI systems, the risk of learners becoming overly dependent on AI, and the reduction of human interaction in the educational process.

Keywords: artificial intelligence, language learning, adaptive learning, educational technologies, e-learning (online learning), chatbots

Kirish. Til o'rganish inson uchun eng murakkab kognitiv vazifalardan biri bo'lib, yuzlab yillar davomida chet tilini mukammal o'zlashtirish malakali o'qituvchilarga, boy madaniy tajribaga va muntazam mashg'ulotlarga bog'liq edi.

Yigirma birinchi asrda sun'iy intellektning paydo bo'lishi va tez tarqalishi bu holatni tubdan o'zgartira boshladi. Sun'iy intellekt asosida ishlaydigan ilovalar, masalan, Duolingo va Babbel, shuningdek, katta til modellari (LLM)dan foydalanadigan platformalar smartfon yoki internetga ega bo'lgan har qanday inson uchun yuqori sifatli, moslashtirilgan til ta'limini taqdim etmoqda. Ilgari qimmat xususiy o'qituvchilar yoki til muhitiga sho'ng'ish kurslarini talab qilgan jarayonlar endi mobil qurilmadagi algoritmlar orqali qisman amalga oshirilishi mumkin. Natijada global til o'rganish sanoati sezilarli o'zgarishlarni boshdan kechirmoqda. HolonIQ (2023) ma'lumotlariga ko'ra,

ta'limda sun'iy intellekt bozori 2027-yilga borib 20 milliard dollardan oshishi kutilmoqda, va til o'rganish uning eng faol rivojlanayotgan yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Siyosatchilar, pedagoglar va texnologlar bu o'zgarishlarning tezligi va ko'lamiga turlicha munosabat bildirmoqda — ba'zida ishtiyoq bilan, ba'zida esa xavotir bilan.

Asosiy qism. Sun'iy intellektning til ta'limiga ko'rsatgan eng muhim ta'sirlaridan biri — bu keng miqyosda moslashuvchan va shaxsiylashtirilgan o'rganishni ta'minlay olishidir. An'anaviy ta'lim tizimida o'rganish tezligi guruh tezligiga bog'liq — sekin o'zlashtiruvchilar uchun tez, tez fahmlay oladigan o'quvchilar uchun esa sekin va takroriy bo'ladi. Sun'iy intellekt tizimlari esa bu cheklovni yo'q qiladi: ular har bir o'quvchining natijalarini doimiy ravishda tahlil qilib, o'rganish tezligini va murakkablik darajasini inobatga olib foydalanuvchiga moslashtiradi. Undan tashqari, oraliqli takrorlash (spaced repetition) algoritmlaridan foydalanadigan platformalar — bu kognitiv fanlarga asoslangan usul bo'lib — lug'at birliklarini ma'lum vaqt oralig'ida taqdim etadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bu usul unutishni kamaytiradi va uzoq muddatli eslab qolishni yaxshilaydi (Ebbinghaus, 1885; Cepeda va boshq., 2006). Bunday darajadagi shaxsiylashtirish oldin faqat qimmat individual repetitorlikda mavjud edi. Sun'iy intellekt esa uni barchaga arzon va qulay tarzda taqdim etadi.

Bundan tashqari, mashinaviy o'rganish modellari o'quvchining kichik xatolarini ham aniqlay oladi, ba'zi holatlarda tajribali o'qituvchi ham sezmasligi mumkin. Grammatika, fonologiya yoki lug'at qo'llashdagi takrorlanuvchi kamchiliklarni aniqlab, sun'iy intellekt tizimlari ularni tuzatish uchun mashqlar yaratadi. Bu esa o'rganish samaradorligi va natijalarini sezilarli darajada oshirishda muhim rol o'ynaydi. (Godwin-Jones, 2017).

So'zlashayotgandagi qo'rquv chet tilini o'rganishda eng katta to'siqlardan biri hisoblanadi. Hijolat bo'lish, tengdoshlarning bahosi yoki o'qituvchilarning salbiy izohlari ko'plab o'quvchilarni so'zlashish mashqlaridan chekinishga olib keladi — bu esa og'zaki ravonlikni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan asosiy faoliyatdir (Horwitz, Horwitz & Cope, 1986). Sun'iy intellektga asoslangan muloqot vositalari bu muammoning jozibali yechimini taklif qiladi: ijtimoiy oqibatlardan qo'rqmasdan o'rganish imkonini beradigan hukm qilmaydigan, doimiy mavjud bo'lgan sherik. Zamonaviy LLM asosidagi chat-botlar turli mavzular va ohanglarda haqiqiy muloqotni taqlid qila oladi — norasmiy suhbatlardan tortib, biznes muzokaralarigacha — va keng, kontekstni hisobga olgan mashq imkoniyatini beradi. Tadqiqotlar ushbu usul samaradorligini tasdiqlay boshladi. Fryer, Ainley, Thompson, Gibson va Sherlock (2017) aniqladiki, ta'limiy chat-botlar bilan muloqot qilish o'quvchilarning qo'rquvini kamaytiradi va ularning chet tilida muloqot qilishga tayyorligini oshiradi.

Til faqatgina grammatika va lug'at tuzilmasidan iborat emas. Masalan, ingliz tilida "How are you?" odatda salomlashish shakli sifatida ishlatilishini tushunish va uni uzun javob berish uchun savol deb qabul qilmaslik sotsiolingvistik xabardorlikni talab qiladi. Mavjud sun'iy intellekt modellari, til bo'yicha ilg'or malakaga ega bo'lishiga qaramay, pragmatika va madaniyat sohalarida hanuz yetishmovchiliklarga ega (Celce-Murcia, 2007). Asosan yozma til uchun mo'ljallangan AI dasturlari tabiiy til ishlatilishidagi suhbat implikasiyalari va diskurs belgilarini noto'g'ri talqin qilishi mumkin. Sun'iy intellekt til generatorlariga qattiq tayanadigan o'quvchilar grammatik jihatdan to'g'ri, ammo ijtimoiy yoki madaniy kontekstga mos kelmaydigan tildan foydalanayotgan bo'lishi mumkin — bu esa hayotiy vaziyatlarda tushunmovchiliklarga

olib keladi. Ta'limdagi muhim xavotir shundaki, sun'iy intellekt texnologiyasining qulayligi kognitiv psixologiyada to'g'ri o'rganish jarayonlari uchun muhim deb topilgan "istalgan qiyinchiliklarni" kamaytirishi mumkin. Qayta-qayta isbotlanganidek, ma'lumotni eslab olishdagi kurash, murakkab material bilan shug'ullanish va xatolar qilish uzoq muddatli xotira shakllanishida muhim jarayonlardir (Bjork & Bjork, 2011). Agar o'quvchilar AI yordamida to'g'ri jumlaning darhol tuzish imkoniga ega bo'lishsa, ular uni o'zlari tuzmay aqliy kurashni yo'qotadi — aynan shu jarayon kompetentsiyani rivojlantiradi. AI tomonidan taqdim etilgan qulaylik aslida tilni yuzaki o'rganishga olib kelishi mumkin, chunki o'quvchilar AI yordamidagi muhitda juda malakali bo'lishadi, ammo real hayotda chet tilida muloqot qilishda qiynaladi.

Xulosa. Sun'iy intellekt texnologiyasi til pedagogikasidagi eng inqilobiy yangiliklardan biri bo'lib, shaxsiylashtirish, tilni mashq qilishdagi to'siqlarni yo'q qilish imkonini yaratdi. Albatta, ma'lum me'yorda bu kabi texnologiyalardan foydalanish chet tillarini o'rganishda muhim ahamiyat kasb etadi, ammo insonning o'rnini egallay olmaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Bjork, E. L. & Bjork, R. A. (2011). Making things hard on yourself, but in a good way: Creating desirable difficulties to enhance learning. In M. A. Gernsbacher et al. (Eds.), *Psychology and the real world* (pp. 56–64). Worth Publishers.
2. Celce-Murcia, M. (2007). Rethinking the role of communicative competence in language teaching.
3. Ebbinghaus, H. (1885). *Uber das Gedachtnis: Untersuchungen zur experimentellen Psychologie*. Dunker & Humblot.
4. Fryer, L. K., Ainley, M., Thompson, A., Gibson, A., & Sherlock, Z. (2017). Stimulating and sustaining interest in a language course: An experimental comparison of chatbot and human task partners. *Computers in Human Behaviour*, 75, 461–468.
5. Godwin-Jones, R. (2017). Scaling up and zooming in: Big data and personalization in Language Learning & Technology.
6. HolonIQ. (2023). *Global EdTech market outlook 2023–2027*. HolonIQ Intelligence.
7. Horwitz, E. K., Horwitz, M. B., & Cope, J. (1986). Foreign language classroom anxiety. *The Modern Language Journal*, 125–135.